

Kajkavska frazeologija

Pintarić, Valerija

Undergraduate thesis / Završni rad

2017

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Rijeci, Filozofski fakultet u Rijeci**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:186:584574>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-12-20**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences - FHSSRI Repository](#)

SVEUČILIŠTE U RIJECI
FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI

VALERIJA PINTARIĆ

KAJKAVSKA FRAZEOLOGIJA

ZAVRŠNI RAD

RIJEKA, 2017.

Sveučilište u Rijeci

FILOZOFSKI FAKULTET U RIJECI

Hrvatski jezik i književnost

Mentor: dr.sc. Marija Turk red. prof.

Valerija Pintarić

KAJKAVSKA FRAZEOLOGIJA

ZAVRŠNI RAD

RIJEKA, rujan, 2017.

Sadržaj

1. UVOD.....	1
2. RASPROSTRANJENOST KAJKAVSKOG PODRUČJA.....	2
3. FRAZELOGIJA I FRAZEM	3
4. KAJKAVSKI DIJALEKTNI FRAZEMI	5
5. STRUKTURNA ANALIZA FRAZEMA	5
5.1. Fonetska riječ	5
5.2. Sveza riječi/frazemska sintagma	6
5.2.1. Bezvezničke sveze	6
5.2.2. Neovisne sveze.....	6
5.2.3. Ovisne sveze	6
5.3. Frazemske rečenice	8
5.4. Frazemske inačice	9
5.4.1. Fonološke inačice.....	9
5.4.2. Morfološke inačice.....	9
5.4.3. Morfološko-sintaksne inačice	10
5.4.4. Tvorbene inačice	10
5.4.5. Leksičke inačice.....	11
6. SINONIMIJA, ANTONIMIJA I POLISEMIJA	11
6.1. Sinonimija i antonimija	11
6.2. Višeznačnost/ polisemija.....	12
7. POSUĐENICE	13
7.1. Germanizmi.....	13
7.2. Turcizmi	13
7.3. Romanizmima	14
7.4. Hungarizmi.....	14

7.5.	Anglicizmi.....	14
7.6.	Internacionalizmi.....	15
7.7.	Frazemi iz svakodnevnog života.....	15
7.8.	Frazemi potaknuti povijesnim asocijacijama.....	15
7.9.	Frazemi karakteristični za cjelokupno hrvatsko govorno područje.....	16
7.10.	Frazemi iz dvaju narječja.....	16
7.11.	Frazemi koji su karakteristični samo za jedno narječje – kajkavsko narječje.....	16
7.12.	Lokalizmi.....	16
8.	KONCEPTUALNA ANALIZA FRAZEMA.....	17
8.1.	Frazemi koji se donose na čovjekov izgled i poredbeni frazemi.....	17
8.2.1.	Izgled kose.....	18
8.2.2.	Boja lica, puti.....	18
8.2.3.	Izgled nosa, ustiju, nogu, stražnjice.....	18
8.2.4.	Debljina i mršavost.....	19
8.2.5.	Način držanja tijela.....	19
8.2.6.	Fizička snaga.....	19
8.2.7.	Ljepota.....	20
8.2.8.	Ružnoća.....	20
8.2.9.	Marljivost.....	20
8.2.10.	Lijenost.....	21
8.2.11.	Brbljavost.....	21
8.3.	Frazemi koji opisuju ponašanje i svakodnevne situacije.....	22
8.4.	Frazemi kojima se izriče poruga ili ironiju.....	22
9.	ZAKLJUČAK.....	23
10.	LITERATURA.....	24

1. UVOD

Tema ovog završnog rada je kajkavska frazeologija. Potaknuta kolegijem *Leksikologija hrvatskoga standardnog jezika* i područjem frazeologije unutar istog te svojim kajkavskim podrijetlom, odlučila sam napisati rad te na taj način spojiti jedno zanimljivo i poučno područje.

Cilj ovog rada bio je prikupiti i analizirati strukturu i značenje kajkavskih frazema koji se koriste na području kajkavskog narječja. Temelj analize bila je literatura koja obuhvaća frazeologiju, dijalektnu frazeologiju i literaturu o kajkavskom narječju. Također u ovom radu nisu obuhvaćeni svi mogući frazemi s kajkavskog područja, već je izdvojen samo dio frazema pronađen u navedenoj literaturi. Temeljna literatura za proučavanje kajkavskih frazema bila je knjiga Mire Menac-Mihalić i Jele Marasić: *Frazeologija križevačko-podravskih kajkavskih govora s rječnicima* te članak Mire Menac-Mihalić pod naslovom *Iz kajkavske frazeologije*.

Potrebno je još nadodati kako se neki frazemi mogu javiti i u drugim mjesnim ili lokalnim govorima osim onih mjesta koja su navedena. Napominjem kako za neke frazeme nije bilo moguće pronaći točnu lokaciju gdje se javljaju pa se pretpostavlja da se javljaju na čitavom kajkavskom području.

Rad se sastoji od 10 poglavlja. Nakon uvodnog dijela, u kojem se iznose glavne sastavnice rada, slijedi poglavlje *Rasprostranjenosti kajkavskog narječja* u kojem su iznesene granice kajkavskog narječja unutar Republike Hrvatske prema Miji Lončariću. Nadalje, poglavlje *Frazeologija i frazem* u kojem se iznose podaci o frazeologiji kao disciplini te se daje definicija frazema. Dalje slijedi poglavlje o *Kajkavskim dijalektnim frazemima*. Nakon ovog poglavlja slijedi poglavlje *Strukturne analize frazema* koja se odnosi na proučavanje leksičkog sastava frazema te se u potpoglavljima navode i obrazlažu frazeološke jedinice i sveze riječi. U daljnjem dijelu govori se o *Sinonimiji, antonimiji i polisemiji* u kajkavskoj frazeologiji. Zatim se u poglavlju *Posuđenice* daje njihova definicija i podjela. Osmim poglavljem započinje konceptualna analiza frazema koja se odnosi na čovjekov izgled, na ponašanje, svakodnevne situacije te frazeme kojima se ističe ironija ili poruga. Na samom se kraju iznosi zaključak i popis korištene literature u ovome radu.

2. RASPROSTRANJENOST KAJKAVSKOG PODRUČJA

Kajkavsko narječje je skupina dijalekata čiji naziv dolazi od upitno-odnosne zamjenice *kaj*. Kajkavski narječje se proteže većim dijelom sjeverozapadnom Hrvatskom i Gorskim kotarom. Granica između kajkavskih i štokavskih govora teče u međuriječju Save i Drave, odnosno od Drave u visini Virovitice pa do blizine Unina ušća u Savu, ali između tih istočnih točaka granična crta je uvučena u kajkavski teritorij prema sjeverozapadnom smjeru. Južnom granicom obuhvaćen je uzak pojas ispod Save do ušća Kupe, a onda južna granica teče na zapad južno od Kupe do slovenske međe te se kod Ozlja i Karlovca kajkavsko područje, južno od Kupe, proširuje. Osim na prostoru Republike Hrvatske, kajkavsko narječje se proteže i izvan granica Republike. Iseljeničkih kajkavski govori locirani su na granicama u rumunjskom i srpskom Banatu, u Mađarskoj postoje dva sela južno od Niuzaljskog jezera, a kajkavci obitavaju i na prostoru austrijskog Gradišća.¹

Sličnost i podosta zajedničkih značajki imaju kajkavsko narječje i slovenski jezik pa je u prošlosti postojalo mišljenje da taj dijalekt pripada slovenskom jeziku i da je slovenskog podrijetla. No suvremena istraživanja opovrgavaju takva mišljenja pa je danas dokazano kako je kajkavsko narječje dio korpusa hrvatskog jezika. Doduše, od samih početaka oblikovanja hrvatskog jezika ono je bilo izloženo utjecajima štokavštine, čakavštine i slovenskog jezika, ali je u mnogim mjestima i kod brojnih govornika ipak sačuvan u svom osebujnom izvornom obliku.²

---

¹ Brozović, D.: *Kajkavsko narječje*, u : Brozović, D. – Ivić, P., *Jezik srpskohrvatski/ hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*, Zagreb, 1988, str. 91.

² Lončarić, M. *Kajkavsko narječje*, Školska knjiga, Zagreb, 1996, str. 153.

3. FRAZELOGIJA I FRAZEM

Termin frazeologija dolazi od grčke riječi *phrasis* koja znači 'izraz' + *lógos* koja znači 'riječ, govor'. Frazeologija ima dva značenja: prvo se odnosi na lingvističku disciplinu, na znanost o ustaljenim izrazima čvrste strukture, koji se mogu izračunati u okviru jednoga ili više jezika, odnosno samo na terenskom planu. Drugo značenje predstavlja ukupnost frazema raspoređenih prema različitim kriterijima.³

Frazeologija je relativno mlada znanstvena disciplina čiji počeci sežu u 16. stoljeće kada su se počele sakupljati narodne izreke, a kao samostalna disciplina izdvojila se iz leksikologije polovicom 20. stoljeća. Za razvoj hrvatske frazeologije zaslužna je Antica Menac koja svojim radom *O strukturi frazema*, objavljenom 1971. godine određuje predmet istraživanja i osnovna obilježja promatrane jezične jedinice udarajući temelje Zagrebačkoj frazeološkoj školi koja je zaslužna za osamostaljivanje frazeologije kao jezikoslovne discipline te razvoj i promicanje hrvatske frazeologije u svijetu.⁴ Kao rezultat takvih radova nastali su frazeološki rječnici – 1979. i 1980. izlazi *Rusko-hrvatski ili srpski frazeološki rječnik*, autorice Antice Menac. Godine 1982. izlazi *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika* Josipa Matešića. Nakon toga se stvara velik broj frazeoloških rječnika različitih tipova.

Potrebno je spomenuti kako u frazeologiji postoji različita upotreba terminologije. Nada Vajs i Vesna Zečević upotrebljavaju pojmove izričaja⁵ i lokucija⁶, dok drugi autori npr. Mira Menac-Mihalić i Jela Marasić, upotrebljavaju naziv frazem. U ovom će se radu upotrebljavati terminologija potonjih jer je ona općeprihvaćena.

Dakle, frazeologije je jezična disciplina koja predstavlja ukupnost frazema nekog jezika, književnog djela, pisca, narječja, govora ili tematskog područja. Predmet njenog proučavanja je jezična jedinica koju nazivamo frazem. Frazeme se naziva još i frazeološkim vezama. Frazem nastaje frazeologizacijom slobodnih veza, motivacijom povijesnim ili zemljopisnim

---

³ Fink-Arsovski, Ž. *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*, FF press, Zagreb, 2002, str. 5.

⁴ Kovačević, B. *Hrvatski frazemi od glave do pete*, Zagreb, 2012, str. 4.

⁵ Ovaj tip sveza je moguće promatrati kao frazeme u užem smislu. U izričaju se pretpostavlja uporaba neke figure npr. metafore ili metonimije pa na taj način izričaj uključuje retoriku i stilistiku (Vajs, Zečević, 1994:175)

⁶ Lokucijama se naziva drugi tip sveza, odnosno frazemi u širem smislu. Kod lokucija ustaljena forma sintaktički dobiva karakter okruženih ili leksikaliziranih sveza čije značenje odgovara pojedinačnoj riječi: imenici, glagolu, pridjevu, prilogu (Vajs, Zečević 1994:176)

podatkom, deonimizacijom i frazeologizacijom.⁷ Za razliku od slobodnih sveza u kojima svaka sastavnica zadržava svoje značenje, a govornik slobodno bira prema značenju koje želi dati svezi, u frazeološkim svezama dolazi do promjene. Dolazi do gubitka značenja svih ili nekih sastavnica pa značenje cijele sveze proizlazi iz značenja pojedinih sastavnica. Takve se sveze rabe kao gotove, cjelovite jedinice, tako da ne nastaju u govornom procesu, nego su govorniku unaprijed poznate.⁸ Frazeološke se sveze koriste i u svakodnevici kao cjeline s unaprijed određenim značenjem koje se ne može promijeniti zbog svoje čvrste strukture koja sprječava njihovo spontano formiranje u trenutku komunikacije.

Iako postoji nekoliko različitih definicija frazema, u ovom radu koristit će se definicija koju je postavila Antica Menac, a ta definicija je ujedno i općeprihvaćena u hrvatskoj frazeologiji. Definicija glasi da je frazem neslobodna veza riječi koja mora zadovoljiti četiri osnovna kriterija kako bi se odredila kao frazem, a ti kriteriji su:

1. ne stvara se u govornom procesu, nego se reproducira u gotovu obliku,
2. ima stalan sastav i raspored sastavnica,
3. značenje cjeline jednako je zbroju značenja pojedinih sastavnica,
4. mora se sastojati od najmanje jedne samostalne i jedne pomoćne riječi

Obilježja frazema su slikovitost i ekspresivnost pa s obzirom na to da sastavnice frazema uglavnom dobivaju konotativno značenje, a to je izravno vezano uz desemantizaciju pojedinih ili svih sastavnica frazema.⁹ Desemantizacija može biti djelomična i potpuna. Djelomičnom desemantizacijom samo dio komponenata gubi svoje prvotno leksičko značenje, a nedeseantizirane komponente se upotrebljavaju u određivanju frazeološkog značenja.¹⁰ Potpuna desemantizacija odnosi se na sve frazemske komponente ili samo dio njih koje gube svoje prvotno leksičko značenje, a frazem kao cjelina dobiva novo, frazeološko značenje.¹¹

Razlikuju se tri osnovna oblika frazeološke analize: sintaktička, strukturna i semantička. Prva se analiza odnosi na proučavanje funkcije frazema u rečenici, druga se odnosi na raspored

---

⁷ Kovačević, B. *Hrvatski frazemi „od glave do pete“*, Zagreb, 2012, str. 4.

⁸ Menac, A. *Hrvatska frazeologija*, Knjigara, Zagreb, 2007, str. 9.

⁹ Fink-Arsovski Ž.: *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*, FF press, Zagreb, 2002, str. 5.

¹⁰ Fink-Arsovski, na.d. str. 6.

¹¹ Fink-Arsovski, na.d. str. 6.

i sastav sastavnica frazema i određivanje osnovne sastavnice, a treća na značenje, podrijetlo i motiviranost frazema.

4. KAJKAVSKI DIJALEKTNI FRAZEMI

U posljednjih dvadesetak godina dijalektna se frazeologija sve više odnosi na sveukupnost određenog dijalekta, dok su se frazemi ranije prikupljali na području jednog lokalnog ili mjesnog govora. Po svom se sastavu i strukturi, kajkavski dijalektni frazemi, u mnogočemu ne razlikuju od frazema standardnog jezika. Velik doprinos u istraživanju dijalektne frazeologije dala je Mira Menac-Mihalić svojim radovima koji opisuju frazeologiju triju hrvatskih dijalekata. Druga značajna autorica je Jela Maresić koja je, proučavala frazeologiju Podravske Sesveta. Uz navedene autorice, koje su proučavale kajkavštinu, Marija Turk proučavala je frazeologiju krčkih govora, a Antica Menac i Mira Menac-Mihalić frazeologiju južnih čakavskih govora. Valja spomenuti još i Zdravku Skok koja je proučavala frazeme Međimurja i mađarskog Pomurja i objedinila ih u *djelu Kontrastivna analiza hrvatske frazeologije Međimurja i mađarskog Pomurja*.

5. STRUKTURNA ANALIZA FRAZEMA

Frazemi imaju vrlo čvrstu strukturu. Strukturna analiza se odnosi na proučavanje leksičkog sastava frazema, što znači da se proučavaju leksičke strukture svih riječi koje čine frazem. Za strukturnu analizu najbitniji je leksički sastav unutar kojeg određujemo sintaktički glavnu riječ i opseg frazema.¹² U frazeologiji se razlikuju četiri osnovna strukturna tipa frazeoloških jedinica:

5.1. Fonetska riječ je tip frazema koji se sastoji od jedne samostalne i jedne nesamostalne riječi, koje zajedno tvore naglasnu cjelinu.¹³ Najčešće je to sveza prijedloga i imenice: *na joko (na oko), na vuru, ni v snu...* U građi koja je analizirana u ovome djelu, nema primjena fonetskih riječi.

---

¹² Fink-Arsovski, na.d. str. 9.

¹³ Maresić, Jela; Menac-Mihalić, Mira: *Frazeologija križevačko-podravske kajkavske govora s rječnicima*, Zagreb, 2008, str. 39.

5.2. Sveza riječi/frazemska sintagma se sastoji od dviju ili više samostalnih riječi, a mogu biti praćena pomoćnim riječima. Ova vrsta sveza se dijeli na podvrste i to prema unutrašnjoj povezanosti na bezvezničke, neovisne i ovisne, a ovisne se još dijele prema glavnoj riječi na imeničke, glagolske, pridjevske, zamjeničke i priloške.¹⁴

5.2.1. **Bezvezničke sveze** imaju u svom sastavu dvije samostalne riječi koje pripadaju istoj vrsti riječi, kao naprimjer *kak-tak*, *denes-zutra*.

5.2.2. **Neovisne sveze** u svom sastavu sadržavaju dvije samostalne riječi, koje pripadaju istoj vrsti riječi te su spojene sastavnim veznicima ili pak rastavnim veznikom.¹⁵ Na primjer: *bilo pa prešlo, ni kraja ni konca, ni živ ni mrtev, niti sim niti tam, ve ili mam...*

5.2.3. **Ovisne sveze** u svom sastavu imaju dvije ili više samostalnih riječi, od kojih je jedna glavna i određuje gramatički oblik ovisnih riječi. Skup može biti neovisan, ali samo onda kad njegove sastavnice pripadaju istoj vrsti riječi i upotrebljavaju se paralelno uz veznik.¹⁶

Ovisne sveze dijele se još i prema glavnoj riječi:

5.2.3.1. Imeničke sveze

Imeničke sveze se najčešće tvore od sveza:

a) imenica + imenica i pridjev + imenica.:

mesto čistila = čistilište, *čtenja knjiga* = čitanka, *ladanjski človek* = seljak, *človek morski* = primorac, *stoča duhovna/duše/srdca* = čestitost, poštenje.

Osim navedenih primjera, imenička sveza posjeduje i svoj ekvivalent izražen pojedinačnom imenicom, npr. *cepni vrt* = cepinjak (rasadnik), *čredni ovek* = čredovoga (ovan predvodnik), *tela čuvar*, *životni čuvar* = životnjak (tjelohranitelj)

b) redni broj + imenica u kojima je imenica glavna riječ i određuje oblik rednog broja: *deveta briga komu*, *prva zvezda*

c) imenica + pridjev: *na veke vekova* – 'zauvijek'

---

¹⁴ Maresić, Jela; Menac-Mihalić, Mira: *Frazeologija križevačko-podravskih kajkavskih govora s rječnicima*, Zagreb, 2008, str. 39.

¹⁵ Maresić, Jela; Menac-Mihalić, Mira: na.d. str. 40.

¹⁶ Maresić, Jela; Menac-Mihalić, Mira: na.d. str. 40.

5.2.3.2. Glagolske sveze

- a) glagol + imenica: *davati rane* komu – 'ranjavati koga', *k penezima dojeti* – 'zaraditi novac'
- b) glagol + glagol: *dati jesti* – 'nahraniti', *dati se videti* – 'pokazati se'
- c) glagol + prilog: *napre deti* – 'izložiti', *nuter devati* – 'ulagati'
- d) glagol + prijedlog: *med deti* – 'umetnuti'
- e) glagol + sintagma: *dojti vu beteg* – 'oboljeti', *biti jene misli* – 'slagati se', *pred oči devati koga* – 'gledati koga'
- f) prijelazni glagol + akuzativ imenice bez prijedloga, ali uz moguću odredbenu riječ: *hititi joko na koga*, *ubiti boga v komu*. Uz negaciju se javlja veznik ni: *nema ni glavo ni repa*.
- g) glagol + prijedlog + kosi padež – imenica, ponekad praćene odredbenom riječi: *ne veruvati svojemi jočimi* – 'ne vjerovati u što, biti iznenađen', *čez glavu ide komu kaj* – 'razmišljati', *reči po istini* – 'biti izravan'
- h) glagol + 2 različita padeža – *meknuti brigu z vrata* – 'riješiti se koga', *držati se mami za kiklju/suknju* – 'biti sramežljiv'
- i) glagol + pridjev *ne ostati dužen* komu – 'riješiti dugove prema komu'
- j) glagol + zamjenica: *držati svoje*, *dojti k sebi* – 'osvijestiti se'

U glagolskim se svezama najčešće javlja glagol s tzv. nepotpunim značenjem: *biti, dati, delati, imeti*.¹⁷

5.2.3.3. Pridjevske sveze

Ove sveze najčešće imaju funkciju atributa.

- a) pridjev + imenica: *dobre glave* – 'bistar, pametan' – pridjev je glavna riječ i određuje oblik imenice, za razliku od imeničke sveze pridjev + imenica u kojoj je imenica glavna riječ
- b) pridjev + imenica u kosom padežu bez prijedloga ili s prijedlogom: *dužen i vragu i bogu* – 'biti dužan svima', *moker do gač* – 'biti moker'
- c) prijedložna sintagma + pridjev: *na pamet donesiv* – 'zamisliv'
- d) prijedložna sintagma: *na dobe/ pri dobe/ v(u) dobe* – 'odrastao, zreo'
- e) pridjev + pridjev: *pun puncat* – 'pun', *mrtev pijan* – 'jako pijan'

---

¹⁷ Vajs, Nada; Zečević, Vesna: *Frazeologija u rječniku hrvatskog kajkavskog književnog jezika*, Filologija, 1994, str. 180.

5.2.3.4. Prijedložne sveze

- a) prijedlog + imenica: *do dna/ iz dna* – 'potpuno'; *na čase* – 'povremeno'; *od glave/ do konca* – 'potpuno, posve'
- b) prilog + imenica: *brže časa* – 'odmah'
- c) prijedložna sintagma + imenica: *od dna srca* – 'iskreno, istinski'; *z dobre volje/ z dobrem voljom* – 'radi, dobrovoljno'
- d) prijedlog + pridjev: *po domaće* – 'prisno, prijateljski'; *po deteće* – 'djetinje', *po češko* – 'češki'
- e) prilog + pridjev: *dobro debelo/ oštro debelo* – 'jako, snažno, obilno'
- f) prijedložna sintagma: *na dol, v dol* – 'dolje'

Granicu između slobodne veze riječi i frazema u nekim slučajevima nije jednostavno odrediti, a nadasve ne u kajkavskom književnom jeziku u kojem je osnova dijalekatski idiom, pa je za neke sintagme zbog neprozirnosti dijalekatskoga leksika, u usporedbi sa suvremenim leksikom, teško reći o čemu je riječ.¹⁸

U kajkavskom se javljaju sveze koje se ne ubrajaju u frazeme. To su sveze poput *crna zemla, seda brada, bela brada, morje široko, plovo morje* itd. Kod tih sveza riječ je o upotrebi stalnih epiteta. I kako autorice članka navode, to je razlog zašto se ove sveze ne bi mogle uvrstiti u frazeme. U tim svezama sastavnice zadržavaju osnovno značenje i kao ukrućene sintagme znače isto što i zbroj njenih sastavnica. Budući da se te ukrućene sintagme aktivno upotrebljavaju u govoru one postaju tzv. kolokacije.

5.3. Frazemske rečenice

One čine gornju granicu frazema, a posebnost je u tome što mogu stajati samostalno. Frazem-rečenica ima subjekt i predikat, ponekad i druge rečenične dijelove, ali jedinstveno frazeološko značenje.¹⁹ Primjer: *Jo te bauk i bogme tak flapnem ka zaspješ!* – 'Bome/bogme, tako ću te udariti da zaspješ!²⁰

---

¹⁸ Vajs, Nada; Zečević, Vesna: *Frazeologija u rječniku hrvatskog kajkavskog književnog jezika*, Filologija, 1994, str. 181.

¹⁹ Maresić, J., Menac-Mihalić, M. *Frazeologija križevačko-podravskih kajkavskih govora s rječnicima*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2008, str 10.

²⁰ <http://crnamatizemla.com/crna-mati-zemla-2/kajkavski-rjecnik/> (pristupano 15.8.2017.)

5.4. Frazemske inačice

Sastavnice frazema se ne mogu proizvoljno zamijeniti svojim sinonimom, a isto vrijedi i za poredak sastavnica frazema. No postoje frazemi u kojima su moguće alternacije sastavnica, ali one su unaprijed zadane i utječu na promjenu frazeološkog značenja.²¹

Prilikom promatranja više različitih govora, u dijalektološkoj se literaturi frazemskim inačicama ne smatraju samo one koje su međusobno zamjenjive u kontekstu, nego i one koje se u različitim mjesnim govorima podudaraju značenjem i kanonskim oblikom, a nastale su zbog različitih fonoloških, morfoloških, tvorbenih, sintaksnih i leksičkih karakteristika pojedinih govora. Željka Fink-Arsovski tvrdi kako frazemske inačice moraju imati identično značenje da bi mogle biti zamjenjive u svakom kontekstu. Konotativno značenje im mora biti jednako te se ne smiju stilski razlikovati. U kajkavskoj frazeologiji pronađene su slijedeće inačice:

5.4.1. Fonološke inačice

Varijacije fonoloških inačica na primjeru frazema „**celi <Božji/bogovetni/dragi> den/ cele dneve**“ s obzirom na različiti refleks poluglasa²² u leksemu den²³:

- *celi Božji den dela* (Brezje)
- *cieli bogovetni dien* (Ivanec)
- *celi delam celi Boži dan i niš nis napravil* (Samobor)
- *radi celi celcati dan* (Varaždin)

5.4.2. Morfološke inačice

Na primjeru frazema „**prešla/dišla baba s kolači**“ – 'prekasno za *što*, propala stvar, propuštena prilika' - moguće je uočiti morfološke inačice s obzirom na instrumental množine imenica²⁴:

- *dišla baba z kuloči* (Brezje)

---

²¹ Fink-Arsovski, Ž. *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*, FF Press, Zagreb, 2012, str. 7.

²² U kajkavskom, čakavskom i štokavskom poluglas jer kao i poluglas jor su prešli u srednji glas, tzv. šva /Ə/

²³ Menac-Mihalić, M. *Iz kajkavske frazeologije*, u *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 2011, str. 483.

²⁴ Menac-Mihalić, M. *Iz kajkavske frazeologije*, u *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje*, 2011, str. 483.

- *sišla baba s kolači* (Donja Dubrava)
- *prešla baba s kolači* (Ivanec)
- *prešla baba s kolačima* (Kloštar)
- *nemrem ti ja sad nikam, prešla baba s kolače, stara sem* (Sesvete)

5.4.2.1. Varijacije roda imenica: *zadnja rupa na svirali/sviralu*

5.4.2.2. Varijacije broja: *držati/kazati figu/fige v žepu; srce je skočilo v petu/pete, tiha voda brega/brege je/dere/gloda*

5.4.2.3. Varijacije padeža: *terati/tirati svoje/po svojem; dojt ka komu/ z kem; kaj/z čem ima, z tem klima ko*

5.4.3. Morfološko-sintaksne inačice

Morfološko-sintaksne inačice je moguće uočiti u vezi s uporabom određenog, odnosno neodređenog pridjeva:

- **Određeni pridjev**: *Kaj se delaš blesavi?* (Brezje): *Ništa ne štel čuti, držal se je kak bedasti* (Vrbovec)
- **Neodređeni pridjev**: *Diela se blesaf* (Ivanec), *A kaj se držiš tak blesaf* (Oborovo)

5.4.4. Tvorbene inačice

Na primjeru frazema „**obećati/ obećavati brda/brege i doline/dole**“ - obećati/obećavati svašta, ono što se neće ispuniti - moguće je pratiti tvorbene inačice s obzirom na leksem dol/dolina:

- *obećava brda i doli* (Ivanec)
- *ti samo obećavaš brda i doline* (Kloštar)
- *brege i daule nam je ubećuavle* (Vrhovljan)

5.4.4.1. Sufiksne razlike koje su uvjetovane deminucijom ili augmentacijom:

- *juha se tela prima // juhica se tela prima*
- *imeti <svoje> muhe v glavi // imeti <svoje> mušice v(u) glavi*
- *imeti jezika do poda // imeti jezičinu do poda*

5.4.5. Leksičke inačice

Leksičke inačice hrbet/pleća/leđa moguće je promatrati kroz primjer „**Bogu za hrptom/plećima/ leđima/ kičmom**“ koji označava nešto što je vrlo daleko:

- *Bogu za hrptom* (Brezje)
- *Bogu za pleći/ plećima* (Peteranec)
- *Bogu za kičmom* (Pribislavec)

Valja napomenuti kako frazem *Bogu za hrptom* postoji još kao inačica *Bogu za nogama/nogami* i *Bogu za vratom/glavom*.

6. SINONIMIJA, ANTONIMIJA I POLISEMIJA

U kajkavskoj frazeologiji postoji bogata fonološka sinonimija, antonimija i višeznačnost.²⁵

6.1. Sinonimija i antonimija

Za sinonimski primjer frazema promatrat će se frazemi koji nose značenje „nizak, malen“, dok će se kao primjer njima antonimskih frazema koristiti oni koji nose značenje „visok, velik“ (Tablica 1.)

nizak, malen	visok, velik
visoki meter i žilet/ šumska jagoda/ veter: <i>Visoki je meter i šumska jagoda</i> (Ivanec)	(visoki) kak bandera/ gora/ hrast/ lojtra: <i>Visoki je kaj bandera</i> (Brezje), <i>Ona je kak lojtra</i> (Virje), <i>Dečko kak gora</i> (Podravske Sesvete)
sitna/ mala riba – nevažna, neutjecajna osoba	velika riba – važna, utjecajna osoba

Tablica 1. Prikaz sinonimskih i antonimskih frazema

²⁵ Menac-Mihalić, M. *Iz kajkavske frazeologije*, u Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2011, str. 485.

Promatrajući istoznačnice i bliskoznačnice značenja „jako gladan“ mogući su sljedeći sinonimski frazemi:

- *gladen kak cucek*
- *gladen kak pes*
- *gladen kak vuk*
- *gladen kaj bi mogel vola pojesti*
- *gladen kak gladna godina*

6.2. Višeznačnost/ polisemija

U kajkavskoj frazeologiji česti su frazemi s dva značenja, a oni s tri sasvim su rijetki.

a) Frazemi s dva značenja

- *deti/ nateknuti/ natikati/ nabijati na nos komu kaj* – 1. 'prebaciti/ prebacivati komu što': *Kaj mi to stolno na nos nabivaš?* (Brezje); 2. 'napraviti/ raditi što komu': *Se ti moram na nos deti* (Sesvete), *Navek je moram se na nos nateknuti, niš nemre sama* (Vrbovec)
- *plivati kak Budroščani po hajdini* – 1. 'ne znati plivati': *Plivaš kak Budroščani po hajdine* (Bakovčice); 2. 'biti jako pijan': *So se napili pak so po (h)ajdini plivali kak Budroščani* (Podravske Sesvete)
- *otiti Bogu na račun* - 1. 'umrijeti': *Dišal je k Bogu na račun* (Pribislavec); 2. 'biti kažnjen': *Bode došal Bogu na račun* (Brezje)

b) Frazem s tri značenja:

- *kak da je ko opal Ciganki z torbe* - 1. 'neuredan, prljav': *Zgleda koda da je Ciganki s torbe opal* (Sesvete); 2. 'nepoželjan': *Tak me držiš kak da sem opal Ciganki s torbe, kak da ništ ne vredim* (Sesvete); 3. 'snalažljiv, spretan, vragolast': *Živ je kak da je opal Ciganki s torbe* (Sesvete)

7. POSUĐENICE

Frazemi mogu biti različitog podrijetla. Antica Menac govori o nacionalnim frazemima nastalima u jeziku u kojem se rabe te o posuđenim frazemima koji su nastali u nekom drugom jeziku, ali su prilagođeni jeziku koji ih je posudio. Jednako kao i hrvatski standardnojezični frazemi, mnogi kajkavski frazemi sadrže posuđenice. Posuđenice su u kajkavskoj, kao i uopće u hrvatskoj dijalektnoj frazeologiji, česte. One su se adaptirale kako na fonološkom tako i na morfološkom planu. Na specifičan način su obogatile frazeologiju te su i danas u upotrebi.²⁶ U prošlosti je kajkavska frazeologija često primala frazeme iz drugih sustava, najviše njemačkog jezika, a kombinacijom njemačkih frazema i domaćih riječi nastala je nova frazeologija. Danas govornici često ne razumiju mnoge posuđene sastavnice frazema jer ih ne koriste kao lekseme u aktivnoj upotrebi, no ukupno frazeološko značenje se čuva jer ono pripada jednoj od karakteristika frazema da „žive“ dulje od svojih izdvojenih sastavnica. Nadalje, važno je spomenuti kako u novije vrijeme kajkavska frazeologija prima elemente ili cijele frazeme iz standardnog hrvatskog jezika tako da se nekajkavski elementi prilagođavaju fonološkom i morfonološkom sustavu.

7.1. Germanizmi su leksičke, idiomatske ili sintaktičke jedinice posuđene iz jednoga od germanskih jezika u neki drugi jezik; posuđenice iz njemačkoga u hrvatskome.²⁷

- *imati knedlu/ knedlina v grlu* – 'ne dolaziti do riječi od neugodnosti':
Imaš knedlu v grlu (Varaždin), *Meti knedlina v gouto* (Varaždin)
- *imeti putra na/ v glavi* – 'biti krv za nešto, biti umiješan u što':
Imeti putra na glovi (Vrhovljan)
- *od cajta do cajta* – 's vremena na vrijeme':
Ud cajta du cajta (Veleškovec)

7.2. Turcizmi su riječi posuđene ili izravno iz turskog ili posredovanjem turskog jezika, a zapravo su arapskog, perzijskog, grčkog ili kakva drugog podrijetla.²⁸

- *v tri čoška!* - /blaga psovka/: *F tri čoška* (Ivanec)

²⁶ Menac-Mihalić, M. *Iz kajkavske frazeologije*, u Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2011, str. 487.

²⁷ http://www.lzmk.hr/hr/pretraživan_pojam_„germanizmi“

²⁸ http://www.lzmk.hr/hr/pretraživan_pojam_„turcizmi“

7.3. Romanizmima se nazivaju posuđenice iz talijanskog, latinskog, francuskog, španjolskog ili portugalskog jezika.²⁹

- Iz talijanskog: *žuti kak cekin* – 'izrazito žut':
Žoti kaj cekin (Ivanec)
Žut kak cekin (Varaždin)
- Iz latinskog: *delati ceremonije* – 'prenemagati se':
Ne trebaš dielati ceremonije (Ivanec)

7.4. Hungarizmi su jezična (obično rječnička) pojava mađarskog utjecaja, oni su obično niži oblik rječničkoga blaga, a osobito su česti u dijalektima.³⁰

- *slatki kak cukor/ cukorek* – 'jako sladak':
Slatka si kaj cukor (Brezje)
Slatko je ko cukorek (Rinkovec)

7.5. Anglicizmi su riječi preuzete iz engleskoga jezika koje su adaptirane u sustav jezika primatelja kao posuđenice. Takve se riječi ponašaju kao domaće riječi iako označuju predmete i pojave engleskoga podrijetla.³¹

- *dok rečeš/ si rekel/ veliš keks* – 'brzo, u trenu':
Gotovo bo, dok rečeš keks (Brezje)
Tuo bum napravila dok veliš keks (Ivanec)
De si rakel keks (Rinkovec)

U kajkavskoj frazeologiji pronalazimo i internacionalizme, frazeme karakteristične za određenu grupu jezika, za cijeli hrvatski jezični sustav ili samo za njegov dio.

---

²⁹ http://www.lzmk.hr/hr/pretraživan_pojam_„romanizam“

³⁰ http://www.lzmk.hr/hr/pretraživan_pojam_„hungarizam“

³¹ http://www.lzmk.hr/hr/pretraživan_pojam_„anglicizam“

7.6. Internacionalizmi

Internacionalizmi su frazemi koji su potvrđeni i u drugim sustavima. Uvrštavaju se u kajkavsku frazeologiju jer ih karakteriziraju kajkavska fonološka svojstva i leksičke sastavnice. Najčešće su to frazemi vezani uz Bibliju ili određene vjerske tekstove:

- *mučiti se kak Kristuš <na križu>* – 'jako se mučiti, teško raditi':
Mučimo se kaj Kristuš (Brezje)
- *živeti kak Metuzalem* – ovaj frazem nosi dvostruko značenje:
  1. 'dugo živjeti': *Živi dugo kak Metuzalem* (Kloštar Podravski);
  2. 'osamljeno živjeti': *Osamljen živi ko Matuzalem* (Podravske Sesvete)

7.7. Frazemi iz svakodnevnog života

U kajkavskoj frazeologiji moguće je pronaći frazeme koji su nastali na temelju općepoznatih asocijacija iz svakodnevnog života

- *čez/na jeno vuho nuter, <a> čez/na drugo vun* – 'ne čuje tko ono što ne želi čuti, ne opterećuje se tko čime, ignorira što, brzo zaboravlja što':
Na jeno vuho nutri, na drugo pa vun (Brezje)
Na jeno vuho nuter, na drugo vun (Donja Dubrava)
A kaj se buš sad opterećivala, čez jeno vuvo vnuter, čez drugo vun (Palinovec)
- *vreden kak čmela* – 'jako vrijedan, radišan':
Vreden je kak čmela (Kloštar Podravski), *Vreden je kak čela* (Vrbovec)

7.8. Frazemi potaknuti povijesnim asocijacijama

- *otkriti Ameriku* – 'reći/govoriti nešto što je svima poznato':
Vej si otkril Ameriku! (Ivanec)
Več sako zna, a on je tek sad otkril Ameriku (Podravske Sesvete)

7.9. Frazemi karakteristični za cjelokupno hrvatsko govorno područje

U kajkavskoj frazeologiji pronalazimo frazeme koji su karakteristični za cijelo hrvatsko govorno područje:

- *živjeti kak/kaj/kao bubreg u loju* – 'dobro, bogato živjeti':
Živi kaj bubreg v loju (Donja Dubrava)
Živi ko bubreg v loju (Kloštar Podravski)
Baš njega briga za kej, živi kak bubrek v loju (Vrbovec)
- *držati se/ biti/ stati kak drvena Marija* – 'biti ukočen':
Držiš se kak drvena Marija (Kloštar)

7.10. Frazemi iz dvaju narječja

Neki su kajkavski frazemi karakteristični za dio hrvatskog područja pa tako možemo promatrati frazeme koji povezuju dva narječja (potvrđeni su u kajkavskom i štokavskom):

- *držati se (stati) kak mila Gera* – 'držati s ukočeno, umišljeno':
Drži se kaj mila Gera (Brezje),
Stojiš kaj mijla Gjeara, geni se malo! (Vrhovljan)

7.11. Frazemi koji su karakteristični samo za jedno narječje – kajkavsko narječje

- *dobiti dreka na šibici* – 'ne dobiti ništa':
Buš dobil dreka na šibici (Podravske Sesvete)
Same se veselji, buš dobil drek na šibice! (Vrbovec)

7.12. Lokalizmi

Oni su potvrđeni samo u jednom ili nekoliko bliskih govora:

- *primiti koga za gege i hititi koga na mađarske brege* – 'prijetnja nekome tko je dosadan':
Primem te za gege i hitim na mađarske brege (Zasadbreg)

- *vijati se kak kača v trnju* – 'mučiti se ili biti izložen velikim tegobama':
Vijaš se kak kača f trju (Podravske Sesvete)
- *zden kak kača* – 'vrlo hladan':
Zdeni si kak kača (Bakovčice)
- *bude cinkom dederom komu* – 'bit će gotovo s kim':
Mam ti bude cinkom dederom dok te lupim (Sesvete)
- *lepa kak trojačka ruža* – 'jako lijepa':
Lepa je kak trojačka ruža (Virje)
- *ziti/ dojt na vrbove hegede* – 'nastradati, loše proći, propasti':
Zišel buš na vrbove jegede, sam se igranj (Sesvete)

8. KONCEPTUALNA ANALIZA FRAZEMA

Većina frazema temelji se na metaforama čime se bavi kognitivna lingvistika. Kognitivna lingvistika koncept označava kao pojam koji je ostvaren prožimanjem značenja pojedinih frazema bez obzira na njihovo kategorijsko značenje.³² Prema spomenutoj autorici Barbari Kovačević konceptualnom analizom se izdvajaju koncepti koji su prikazani imenicama, glagolskim imenicama, glagolima, prilozima i rijetko pridjevima.

8.1. Frazemi koji se donose na čovjekov izgled i poredbeni frazemi

Poredbeni frazemi mogu biti imenički (polazište poredbe je imenica), pridjevski (polazište poredbe je pridjev), glagolski (polazište poredbe je glagol), priložni i bez označenog polazišta.

Imenički: *glava je kak bedenj komu*

Pridjevski: *pijan kak deska, dosasen kak glista*

Glagolski: *ponašati se kak malo dete, stati kak zakopan*

Priložni: *čisto kak v japateki, skupo kak dragi kamen*

Bez označenog polazišta: *kak kip, kak da ima kolca v riti, kak da je ko v kocu bil, kak navinuti*

---

³² Kovačević, B. *Hrvatski frazemi od glave do pete*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2012, str. 12.

8.2.1. Izgled kose

Somatizam kosa je oduvijek simbolizirala moć, muževnost, snagu (prema biblijskom mitu o Samsonu), dok ona kod žena simbolizira ljepotu i putenost

- *lase kak grive* – 'neuredna kosa'
- *lase stoje kak štrunja* – 'imati svježu frizuru/ imati neurednu frizuru'

Frazemi sa sastavnicom somatizma kose nisu motivirani simbolikom kose, već ih je moguće povezati s konceptom urednosti jer gotovo svi frazemi opisuju urednog ili neurednog čovjeka.

8.2.2. Boja lica, puti

- *črlena kak jabuka* – 'crvena u licu'
- *črlena kak šipek* – 'crvena u licu'
- *črni kak Cigan* – 'izrazito crn, tamnopus'
- *črni kak daj koga za rora potegel vun* – 'izrazito crn'

U korpusu frazema koji opisuju boju lica spominju se dvije boje – crna i crvena. Crvena je boja koja se odnosi na boju lica uglavnom ženske osobe, njen obrazi mogu biti rumeni zbog stida ili pak ukazuju na njeno zdravlje. Crna boja uspoređuje se s tamnopusnosti Roma, krtom ili vranom.

8.2.3. Izgled nosa, ustiju, nogu, stražnjice

- *meti nosa kak sova* – 'imati veliki zakrivljen nos'
- *čobe kak kobila* – 'imati velika usta'
- *meti noge kak kupite* – 'imati velike, neugledne noge/ stopala'
- *meti rit kak berečni zajec* – 'imati veliku stražnjicu'

Ovi frazemi odnose se na veličinu određenih dijelova tijela. Veličina nosa često se uspoređuje sa svinjskom njuškom ili sovinim kljunom. Veličina usta uspoređena je sa ustima kobile. Konjska kopita često se koriste kao usporedba za veličinu i neuglednost stopala, dok se stražnjica uspoređuje s posebnom vrstom velikog zeca.

8.2.4. Debljina i mršavost

- *terbuh/ želodec kak lagev*
  - *terbuh ber jega*
  - *debeli kak/ kaj prasec*
  - *suhi kaj mu se čonte vide*
  - *suha kaj/kak glista*
  - *tenka kak/kaj vrbova šiba*
- 'jako debeo'
- 'jako mršava osoba'

Koncept debljine oduvijek se povezuje s veličinom trbuha koji se u kajkavskoj frazeologiji često uspoređuje sa bačvom i svinjskim truhom. S druge strane, koncept mršavosti sadrži somatizme kost (čonta), koža i rebra. Posljednja dva frazema uspoređuju mršavost sa zoonimom glista i s granom vrbe.

8.2.5. Način držanja tijela

- *stojiti kak sveča* – 'mirno, uspravno stajati'
- *iti kak što gombe išče* – 'držati se pogrbljeno'
- *stojiti kak drevo* – 'mirno stajati'
- *stojiti kak suldat* – 'mirno stajati'
- *stojiti kak čapla/ čaplja* – 'nepomično stajati'

Samo jedan frazem opisuje pogrbljeno držanje čovjeka, dok su svi ostali frazemi u funkciji prikaza mirnog, uspravnog držanja. Poredbeni frazemi takvo držanje uspoređuju s držanjem vojnika (suldat), sa svijećom, drvetom, čapljom ili rodnom.

8.2.6. Fizička snaga

- *jaki kak mozdonj*
  - *jaki kak Žganjarov konj*
  - *jaki kak bivol*
- 'vrlo jak'
- *guližav kak prase*
  - *guližav kak vrabec*
  - *slabi kak starček*
- 'slaba osoba, slabić'

Zoonimske sastavnice bivol, vol, konj oduvijek su bili simboli za snagu, moć i zbog toga su oni nositelji frazeološkog značenja frazema koji označuju fizičku snagu osobe. Mozdonj je lokomotiva koja nosi sem smiješnog, ali i nečeg zastrašujućeg. Suprotno od jakog razvija se značenje slabosti, nemoći. Vrabac i prase dva su motiva koji su ujedno i nositelji frazeološkog značenja slabosti.

8.2.7. Ljepota

- *liepi kak/kaj angel/ajngel* – 'vrlo lijep'
- *liepi kak/kaj šipek* – 'vrlo lijep'

Ovi poredbeni frazemi opisuju ljepotu čovjeka uspoređujući je sa ljepotom anđela i cvijeta.

8.2.8. Ružnoća

- *grdi kak/kaj svinja/svija* – 'jako ružan, zao (kao vrag)'

Koncept zlobe u većini primjera kajkavski frazema prikazuje kao vrag. Često je vrag bio prikazivan u obliku zmije, jarca, s rogovima, repom ili isplaženim jezikom.

8.2.9. Marljivost

- *telo su mučiti*
  - *vleči kak konj*
  - *zetoči se v deli*
  - *vek neke drble, nigdar si nema mira* – 'uvijek nešto raditi'
- 'puno raditi'

Fizički rad i rad na zemlji obilježava veći prostor međimurskog kraja. Takvim radom motivirani su frazemi koji označavaju koncept marljivog rada. Često se javlja motiv izmorenog tijela, također javlja se i zoonim u kojem se čovjekov rad uspoređuje sa snagom konja. Frazem *zetoči se v deli* ekvivalent je frazemu *pretrgnuti se od posla*³³.

---

³³ Menac, Antica; Arsovski Fink, Željka; Venturin, Radomira: *Hrvatski frazeološki rječnik*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2017.

8.2.10. Lijenost

- *resteći se kak krava* – 'ljenčariti'
- *noge v zroku bračati* – 'ništa ne raditi'
- *vek sam po Muri hoditi* – 'besposličariti'

Posljednji frazem odnosi se na Isusovo čudo hodanja po vodi. Ironičan ton ovog frazema upućuje na činjenicu da čovjek ne može hodati po vodi, dakle radi beskoristan posao.³⁴

8.2.11. Brbljavost

- *jezik kak lupata* – 'brbljav'
- *meti jezik kak/kaj krava repa* – 'biti brbljav'
- *meti dogoga jezika* – 'biti brbljav'
- *jezika si brusiti* – 'stalno govoriti'
- *jezik srbi koga* – 'ne može šutjeti *tko*'
- *jezik je glovu pretekkel* – 'govoriti bez razmišljanja'
- *idu komu zobe kak pišek racin* – 'neprekidno *tko* govori'
- *mlotiti prazno slamo* – 'stalno govoriti besmislice'
- *furt lajati kak/kaj pes* – 'neprekidno pričati'

Uspoređujući jezik s lopatom moguće su asocijacije na njegovu veličinu, ali i na udaranje lopatom bez puno razmišljanja. Frazem *jezik kak lupata* je zbog tog ekvivalentan frazemu *jezik je glovu pretekkel*. Blisko je i značenje frazema *mlatiti praznu slamu* u kojem glagol *mlatiti* uz denotativno značenje vršenja živa poprima i konotativno – govoriti besmislice.³⁵ Motiv dugačkog kravinog repa nosi semantički talog brbljanja, ali i ogovaranja.

---

³⁴ Pranjić, Ivan; *Hrvatski kajkavski kolendar 2012.*, Ogranak Matice hrvatske u Čakovcu, Čakovec, 2012, str. 66.

³⁵ Pranjić, Ivan; *Hrvatski kajkavski kolendar 2012.*, Ogranak Matice hrvatske u Čakovcu, Čakovec, 2012, str. 67.

8.3. Frazemi koji opisuju ponašanje i svakodnevne situacije

- *ako si nacrtáš i pofarbaš* – 'očekivati nemoguće'
- *prodovati meglo* – 'varati nekoga'
- *vritnuti v kmico* – 'prevariti samoga sebe'
- *meti pon kufer sega* – 'odustati od svega'
- *imeti koga na grbači* – 'brinuti se za koga'
- *nesmo mi skupa krave pasli* – 'isticati različitost od drugih'
- *rivati se kak gljuhi v šekeštriju/šegeštriju* – 'uporno htjeti biti ondje gdje koga ne žele'

8.4. Frazemi kojima se izriče poruga ili ironiju

- *naj se kladiti s treskom* – 'pretjerana briga o nevažnom'
- *meti posla kak zvonar z Božjim grobom* – 'nepotrebna briga'
- *hujša svija hujše cvili* – 'pretjerano samožaljenje'

9. ZAKLJUČAK

Frazeologija je, uz leksikologiju, vezana i za dijalektologiju, semantiku i lingvistiku jezičnih dodira, ali i za nejezične discipline kao što su geografija, etnologija, povijest ili folkloristika

Cilj ovog rada bio je analizirati frazeme kajkavskog dijalektalnog prostora. Na temelju primjera koji su bili ponuđeni u odabranoj literaturi, analizirali su se frazemi kroz strukturnu i konceptualnu analizu.

Analizirana građa pokazala je kako se na strukturnom planu javljaju imeničke, glagolske, pridjevske i priložne sveze. U kajkavskoj frazeologiji javljaju se i frazeološke inačice, točnije javljaju se fonološke, morfološke, morfološko-sintaktičke, tvorbene i leksičke inačice. Najbrojniji kajkavski frazemi vezani uz čovjeka, odnosno njegov izgled, ponašanje ili svakodnevicu. Osim navedenih elemenata frazeologije, u kajkavštini se javljaju i posuđenice. Najčešće su to riječi preuzete iz njemačkog, turskog, talijanskog, mađarskog ili engleskog jezika. Javljaju se i internacionalizmi, frazemi karakteristični za cijelu Hrvatsku, frazemi karakteristični samo za dva narječja, ali i lokalizmi kojih je znatno najviše. Najzanimljiviji primjer lokalizma je poredbeni frazem *tak si kak berečni zojec/zajec*. Naime ovaj frazem nastao je tako što je prije tridesetak godine jedan mještatin izjavio da je vidio „berečnoga zojca“. Takav zec, naravno, ne postoji. No, mještatin je objasnio kako je to zec koji se trčanjem kroz *berek*³⁶ spašava od lovaca. On je bio toliko uporan u svojem objašnjavanju i korištenju toga pojma, da mu je taj pojam čak postao nadimkom. Taj frazem danas se koristi kako bi se opisala osoba koja uporno i gorljivo objašnjava i dokazuje nedokazivo.

Unatoč tome što je kajkavska frazeologija, pritom se misli mjesne govore koji obiluju frazemima, u velikom mjeri razvijena i rasprostranjena, vidljiv je utjecaj štokavštine. Budući da, zbog obrazovanja, utjecaja medija i sl., štokavko narječje i standardni jezik sve više utječu na mlađe populacije moglo bi se reći da će kroz određeno vrijeme to rezultirati gubljenjem onih izvornih oblika frazema.

---

³⁶ Vodno područje, područje razinom niže od okolnog tla.

10. LITERATURA

1. Brozović, D.: *Kajkavsko narječje*, u : Brozović, D. – Ivić, P., *Jezik srpskohrvatski/hrvatskosrpski, hrvatski ili srpski*, Zagreb, 1988.
2. Fink-Arsovski Ž.: *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*, 2002, FF press. Zagreb.
3. Fink-Arsovski, Ž.: *Tipovi frazema-fonetskih riječi: Zbornik radova s Međunarodnog znanstvenog skupa Riječki filološki dani*, 2000, str. 93–97
4. Kovačević, Barbara: *Hrvatski frazemi „od glave do pete“*, Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2012.
5. Lončarić, M.: *Kajkavsko narječje*, Zagreb : Školska knjiga, 1996.
6. Malnar, M.: *Iz frazeologije čabarskih govora /Kajkavski u povijesnom i sadašnjem obzorju. [Sv.] 3, Zbornik radova sa znanstvenih skupova Krapina 2010. i 2011. godine. Zabok : Hrvatska udruga Muži zagorskog srca, 2011. str. 173-179*
7. Maresić, J.: *Mali frazeološki rječnik Podravske Sesveta*, Podravski zbornik / Muzej grada Koprivnice ; urednik Dražen Ernečić. - 21 (1995) ; str. 219-236
8. Maresić, J.; Menac-Mihalić, M.: *Frazeologija križevačko-podravske kajkavske govora s rječnicima*, Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, Zagreb, 2008.
9. Menac, A., Fink Arsovski, Ž., Venturin, R., *Hrvatski frazeološki rječnik*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2003.
10. Menac, A., Fink Arsovski, Ž., Venturin, R., *Hrvatski frazeološki rječnik*, Naklada Ljevak, Zagreb, 2014.
11. Menac, A.: *Hrvatska frazeologija*, Zagreb : Knjigra, 2007.
12. Menac-Mihalić, M.: *Hrvatski dijalektni frazemi s antroponimom kao sastavnicom*, Folia onomastica Croatica, 2003-2004, 12–13: 361–385.
13. Menac-Mihalić, M.: *Iz kajkavske frazeologije*, Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2011, 37/2: 479 – 491.
14. Vajs, Nada i Zečević, Vesna *Frazeologija u rječniku hrvatskoga kajkavskoga književnog jezika*, Filologija,(1994) 22-23 , str. 175-183.

Internet stranice:

1. <http://crnamatizemla.com/crna-mati-zemla-2/kajkavski-rjecnik/> (pristupano 18.8.2017.)
2. <http://hrcak.srce.hr/157676> (pristupano 22. 6. 2017.)
3. <http://www.lzmk.hr/hr/> (pristupano 18.8.2017.)